

In memoriam Karen Pärna

Meerten B. ter Borg*

Het overlijden van Karen Pärna doet pijn. Om te beginnen de manier waarop ze is gestorven. Ze raakte in coma een half uur na de geboorte van haar dochtertje, Nora. Uit dat coma is ze niet meer ontwaakt. Haar man zei: ze is op het hoogtepunt van haar leven gestorven. Dat is poëtisch uitgedrukt en poëzie kan troosten. Het is ook juist. Maar het had een voorlopig hoogtepunt moeten zijn. Er had een reeks hoogtepunten op moeten volgen. Dat is haar en ons niet gegeven.

Het doet ook pijn omdat we een zeer plezierige, integere en betrokken collega moeten missen. En het doet pijn omdat de discipline het zal moeten doen zonder haar altijd bijzondere bijdragen.

Op haar crematie werd het oude Bob Dylan nummer *Girl from the north country* ten gehore gebracht. Dat was raak. Ze kwam uit het hoge Noorden. Ze werd geboren in Tallinn, Estland, in januari 1977. Estland bepaalde in hoge mate haar identiteit. Ze kocht bijvoorbeeld altijd Nokia telefoons, om het aan Estland verwante Finland te steunen. Ze had een aantal eigenschappen die mensen vaak aan noorderlingen toeschrijven. Ze was nuchter, ze leek koel, ze was *down to earth*. Feiten zijn feiten. Haar redeneringen waren glashelder; haar bedoelingen waren zuiver. Geen kapesones.

Bij haar zat onder die koele buitenkant een warme en hartstochtelijke binnenkant. Karen was een hartstochtelijk mens. Haar overlijden doet pijn omdat achter deze noordelijke ondubbelzinnigheid een sterk engagement zat en een groot vermogen tot vriendschap, tot solidariteit en tot empathie. Aan netwerken deed zij niet, zij deed aan gemeenschapsvorming. Ze kende mensen als onderdeel van groepen en ze zette zich in om deze groepen te versterken. Soms ging het daarbij om door haar opgerichte werkgroepen, zoals de landelijke AIO-club die eens per maand bijeen kwam om de klassieken te bestuderen. Soms ging het om clubs waarin ze qualitate qua in terecht was gekomen, zoals de *Network for the Study of Implicit Religion* en soms ging om iets daar tussen in, zoals de SISR, waarvoor zij subgroepen in het leven riep.

* Meerten ter Borg is emeritus hoogleraar godsdienstsociologie aan het Instituut voor Godsdienstwetenschappen van de Universiteit van Leiden.

Soms was haar bijdrage van intellectuele aard; ze was nooit te beroerd om een paper te presenteren. Maar ze kon bijvoorbeeld ook prima salades maken voor een vakgroepsfeestje. Ze maakte in beide gevallen het verschil.

Het viel niet op dat ze van buitenlandse afkomst was. Dat is op zichzelf een wonder. Haar middelbare schooltijd op het gymnasium in Tallinn, stond onder toezicht van het Sovjet regime. Nadat ze met haar moeder na de val van de muur naar Nederland was gekomen, maakte ze het VWO af op een Engelstalige school in Maastricht. Toen ze aan de universiteit van Maastricht cultuurwetenschappen ging studeren, moest ze nog Nederlands leren. Dat ging snel, ze sprak na korte tijd accentloos Nederlands, maar met een Estse melodie. Een beetje zangerig. Ze paste zich moeiteloos aan. Ze werd bijvoorbeeld lid van de VPRO. Maar ze kon ook smakelijk vertellen hoe vervreemdend sommige dingen waren. Eigenaardigheden van onze cultuur, die wij vanzelfsprekend vinden, vielen haar op. Onbegrijpelijk vond ze bijvoorbeeld cabaret: “dan houdt iemand een verhaal en begint plotseling een liedje te zingen”. Tja, nooit bij stilgestaan. De combinatie van gevestigde Nederlander en het relatieve buitenstaanderschap maakte haar zo’n scherp observator van de Westerse samenleving.

Na een MA in Maastricht en een tweede in Oxford belandde zij in Leiden, om onder mijn supervisie een proefschrift te schrijven over de vraag in hoeverre de internethype van de jaren negentig als impliciete religiositeit was op te vatten. Het onderwerp stond vast. Die was door de subsidiegever, de *Network for the Study of Implicit Religion* vastgesteld. Karen moest laten zien in hoeverre de hype religieus genoemd kon worden zonder dat het begrip religie volledig aan betekenis inboette. Ze moest een tijdsbeeld schetsen. Een fase in de *Entzauberung der Welt*. Daarbij moest het natuurlijk ook argument worden in de discussie over de rekbaarheid van het begrip religie. De these: als je de internethype religieus noemt kun je alles wel religie noemen en dan kun je beter het woord niet meer gebruiken, moest worden getest.

Haar antwoord op de vraag is op zijn scherpst neergelegd in stelling 7 van haar proefschrift:

Any social phenomenon can be considered religious if it fulfills the following conditions: it inspires notions about the existence of forces or entities that transcend the individual, gives rise to hope of great changes to life as we know it and holds the promise of surmounting human uncertainties and fragility.

In stelling 8 wordt de notie impliciete religie een heuristisch tool genoemd en in stelling 9 wordt bevestigd dat de hype in de jaren 90 een manifestatie is van implicietere religie.

Gezaghebbende tijdschriften, zowel algemene tijdschriften als gespecialiseerde internettijdschriften vormden het belangrijkste materiaal waarop haar analyses waren gebaseerd. Het was een subtiele analyse die zijn kracht onder andere ontleende aan de manier waarop impliciete religie was geoperationaliseerd en aan het gebruik van interpretatieve theorieën zoals het sociaal constructivisme. Daardoor was het een belangrijke bijdrage aan de godsdienstsociologie.

Ze was een ambitieuze wetenschapper. Zij hield van haar werk als *lecturer* aan de Maastrichtse University College, maar het nadeel ervan vond ze dat ze nauwelijks onderzoek kon doen. Ze stelde alles in het werk om dat wel te kunnen. Ze was druk in de weer met subsidie-aanvragen bij NWO. Helaas is haar proefschrift het enige grote werk geweest waarin zij haar meesterschap heeft kunnen bewijzen.

Op 3 september 2012 kwam er een einde aan haar leven.